

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT
Rezumat

Conducător științific:
Prof. univ. dr. MIRCEA POPA

Doctorand:
RAMONA MARIA MOLDOVAN (TRIF)

ALBA IULIA
2021

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

MIRCEA ZACIU – STUDIU MONOGRAFIC

Rezumat

Conducător științific:
Prof. univ. dr. MIRCEA POPA

Doctorand:
RAMONA MARIA MOLDOVAN (TRIF)

ALBA IULIA
2021

CUPRINS

INTRODUCERE

De la etapa începuturilor la semnele regăsirii de sine	4
--	---

CAPITOLUL 1

Treptele biograficului.....	13
-----------------------------	----

CAPITOLUL 2

MIRCEA ZACIU – universitarul	31
------------------------------------	----

2.1. Portret de dascăl.....	31
2.2. Mircea Zaci u și problemele învățământului românesc.....	37

CAPITOLUL 3

MIRCEA ZACIU – literatul.....	43
-------------------------------	----

3. 1. Tentația prozei	43
3.1.1. Reportajul literar.....	50
3. 2. Preocupări poetice.....	52
3.3. Dinspre dramaturgie spre film	55

CAPITOLUL 4

MIRCEA ZACIU – criticul și istoricul literar.....	60
---	----

4. 1. Momentul inaugural: întâlnirea cu Ion Agârbiceanu	67
4.2. Activitatea de istoric și critic literar	73
4. 2.1. Portretistul.....	90
4.3. Editor și prefațator.....	93

CAPITOLUL 5

MIRCEA ZACIU – memorialistul.....	101
-----------------------------------	-----

5.1. Mircea Zaci u – diarist	101
5.1.1. Epoca – lumea, exilul românesc.....	105
5.1.2. Relațiile la Uniunea Scriitorilor Români și universitate.....	110
5.1.3. Preocupări editoriale și culturale.....	117
5.1.4. Relațiile cu familia și prietenii. Anturaj și socializare.....	123
5.1.5. Portret psihologic.....	128
5.2. Mircea Zaci u – epistolier	135

5.2.1. Corespondența cu Ion Brad	137
5.2.2. Corespondența cu Octavian Șchiau	142
5.2.3. Corespondența cu Marian Papahagi.....	154
5.2.4. Corespondența cu Aurel Sasu	159
5.2.5. Corespondența cu Ion Pop.....	161
5.3. Mircea Zaciuc – călătorul.....	174
CAPITOLUL 6	
MIRCEA ZACIU – coordonatorul <i>Dicționarului scriitorilor români</i>	189
CONCLUZII.....	214
ANEXA: Seria <i>Restituiri</i>, Editura Dacia, Cluj-Napoca.....	217
BIBLIOGRAFIE	221

Rezumat

Cuvinte cheie: Mircea Zaciuc, monografie, critică literară, istorie literară, corespondență, memorialistică, *Dicționarul scriitorilor români*.

Teza de doctorat *Mircea Zaciuc – studiu monografic* este concepută ca o incursiune documentară și analitică a tuturor laturilor personalității critice ale lui Mircea Zaciuc, figură de prim rang a Universității clujene. Considerat, între anii 1970 și 1990, mentorul școlii de istorie și critică literară clujeană, Mircea Zaciuc face parte din cea de a treia generație de critici și istorici literari care au ilustrat Universitatea clujeană de la întemeierea ei în 1920.

Cel dintâi profesor venit să predea istoria literaturii române la noua universitate recent înființată a fost Bogdan Duică, aparținând unei familii de cărturari brașoveni, dintre care s-a remarcat fratele său Ion Bogdan, ilustru slavist brașovean, fost membru activ al Academiei, creator al unei bune școli de cercetare în slavistică. Sora lor, Catinca, a avut șansa să fie plăcută de N. Iorga, care, în vizitele sale prin Ardeal, în anii 1901-1902, a găsit o cale să înceapă o nouă viață de familie, după ce în tinerețe se despărțise de fiica junimistului Tassu.

Bogdan Duică a decedat în 1934, pe când se afla președinte de bacalaureat la Brașov, deschizând succesiunea pentru conducerea Catedrei, care, în urma concursului ce a avut loc, a fost decretat câștigător, nu favoritul lui Sextil Pușcariu și al clujenilor, Ion Breazu, ci un produs al Școlii de istorie literară din capitală, D. Popovici, susținut de D. Caracostea, care i-a fost profesor la București. Popovici, bun specialist în literatura iluministă și în opera eminesciană, a murit în 1952, fiind succedat la catedră de Ion Breazu, nu înainte de a-l fi luat preparator pe Mircea Zaciuc, încă din anul IV de studii.

Fiu de avocat, cu studiile liceale făcute la Satu Mare, Arad și Oradea, Mircea Zaciuc se dovedește un student extrem de citit, cu o pregătire filologică multiplă, ceea ce s-a dovedit de bun augur pentru o carieră universitară prestigioasă. Anii dintâi, așa cum reiese din corespondența sa cu Octavian Șchiau, au adus la catedră un mănunchi de tineri, între care figurează O. Șchiau, Ion Pulbere, Ștefan Bitan, Dumitru Pop, Nicolae Both etc., care se alătură lui Iosif Pervain, singurul moștenit din vechea echipă. Nou-veniții dezvoltă un spirit critic dezinvolt, subsumat unei colegialități concurențiale de tip amical, preocupate de rezolvarea prioritară a problemei locuinței sau a unei căsătorii care să-i scutească de alte griji. În acest context, Mircea Zaciuc aspiră să devină scriitor și să evadeze din Cluj spre capitală, pe care o considera singura capabilă să-i mulțumească aspirațiile și orgoliile. A și făcut o tentativă în acest sens, găsind-o în capitală pe Monica Lazăr, care tocmai se despărțise de Eugen Todoran, dar lucrurile n-au mers așa cum și-a dorit. Reîntors la Cluj, el se dedică muncii de redactare a cursurilor și vieții de redacție, spre diminuarea orgoliilor care îl caracterizau.

Aducem în discuție și aceste elemente de fundal cultural pentru creionarea mediului în care se cristalizează formația sa intelectuală, asupra cărora stăruim în capitole aparte, care adună la un loc aspecte biografice, didactice și științifice corespunzătoare și conving că există o strictă determinare între aceste elemente de ordin biografic și cele de ordin profesional. Intenția noastră este aceea de a cuprinde cât mai detaliat fiecare episod biografic și cultural pe care putem să-l desprindem din jurnal, din corespondență sau din interviuri, spre a contura un portret cât mai aproape de realitate al omului și al criticului. Acestea toate au contribuit și au influențat decisiv formarea ca dascăl și publicist, afirmarea ca istoric și critic literar, evaluator exigent al mediului cultural clujean și național.

Odată cu instalarea regimului comunist, dintr-o generație întreagă de scriitori și critici literari consacrați în perioada interbelică, unii au fost îndepărtați brutal, iar alții s-au îndepărtat ei înșiși de actul literar contemporan, neputând răspunde comenzilor politice excesive. Câțiva au părăsit țara, iar alții au ajuns „să facă pact cu diavolul”. S-a afirmat că și Zăciu ar fi semnat la început o astfel de adeziune, dar documentele de la CNSAS ne-au fost deocamdată inaccesibile și n-am putut controla veridicitatea acestei afirmații.

Drumul afirmării generației de scriitori și critici literari din care face el parte a fost un drum greu și contorsionat, cei mai mulți dintre ei, inclusiv autorul nostru, lăsându-se prinși în mrejele proletcultismului de care n-a fost scutită nici proza tânărului Zăciu, total sau aproape în totalitate, imposibil de recuperat, deși o anume tehnică a construcției epice îl putea așeza în descendența romanului lui G. Călinescu sau a lui Petru Dumitriu.

Idolul său din această vreme a fost prietenul său din liceu, Titus Popovici, a cărui carieră a dorit s-o copieze, fără succes însă. Dornic să intre în grațiile noilor ideologi, el a făcut totul să păstreze relații prietenești cu colegul cel mai bine situat în acest domeniu, Ion Brad, dar și cu nou-venita la catedră, ilegalista și luptătoarea în Spania, Zoe Bugnariu, împreună cu care a semnat anumite texte privitoare la presa socialistă în revista „Studia” a universității clujene. Ba mai mult, atunci când ajunge decan se comportă ca un zbir, exmatriculând o serie de tineri dotați artistic, precum Ioan Alexandru sau Radu Ulmeanu, acesta din urmă descriind cu lux de amănunte împrejurarea „tiranică” a universitarului Zăciu.

Aflat în situația de a fi el însuși vânat pentru originea socială nesănătoasă, Mircea Zăciu a căzut în capcana acestui fals comportament, întrucât dictatura comunistă l-a surprins pe tânărul scriitor făcând rabat tezelor marxist-leniniste și ploconirii în fața scrisului triumfalist al scriitorilor sovietici traduși în mod masiv prin Editura Cartea Rusă. Se poate detecta în considerațiile critice semnate în această vreme un parcurs șovăitor și înfeudat ideologiei vremii, situație din care l-a scăpat doar ignorarea totală a creației sale literare în etapa de mai târziu. Părăsind creația literară, el a abandonat de fapt și atitudinea care a dus la scoaterea ei din circuitul literar, adăugând creatorilor de literatură și

exegeților acesteia liberul arbitru în actul creator sau judecata obiectivă și fermă, care i-a obligat anterior să scrie o literatură și o critică în stare care să promoveze ideologia oficială. Scriitorii nu au avut, așa cum se știe, niciodată libertatea deplină în actul literar.

Vorbind de perioada proletcultistă, este de menționat presiunea nesăbuită a unui regim politic obtuz, care a intervenit în chip nefast în destinul literaturii române. De aceea, autonomia esteticului s-a manifestat în rare cazuri, și atunci cu aprobări de la partid, în urma unor înțelegeri acceptate tacit. În acest climat nociv pentru literatură, Mircea Zăciu a fost obligat să descopere un nou drum al evitării „libertății creative”, sugrumate de factorul politic, creând, pentru o perioadă scurtă de timp, o literatură atipică, care constituie pentru noi un necesar și provocator domeniu de cercetare, deoarece am încercat să găsim secvențe de libertate creatoare, chiar în operele așa-zisului „rebut literar”. Am putea spune că schimbarea de paradigmă a venit odată cu descoperirea universului epic al lui Ion Agârbiceanu, fapt care l-a determinat să se întoarcă la sursele marii literaturi interbelice.

Cu toate aspectele negative care țin de fundalul epocii în care e nevoit să lucreze, pe Mircea Zăciu această perioadă istorică l-a ajutat să se regăsească, întrucât, începând de atunci, el a înțeles că actul creator trebuie să aibă o libertate deplină, iar literatura proletcultistă este o fundătură pe care trebuie s-o părăsească. În această perioadă s-au născut propriile sale reflecții și principii ale unei literaturi și critici literare autentice, în care onestitatea și curajul au fost fundamentul unor judecăți critice juste. A avut curajul unei introspective ferme, care l-a dus la formularea unor decizii ce impuneau ruperea totală de dictatul ideologic. Libertatea de creație, clar și sincer dobândită, l-a dus pe drumul cel bun.

În această lucrare încercăm să postulăm un *altfel de Mircea Zăciu*, oarecum în contrast cu imaginea consacrată de critica și istoria literară, aducând într-o lumină mai puternică activitatea sa jurnalistică și epistolară de o certă valoare literară, precum și partea de umbră, nesupusă anterior cercetării din cauza negurii timpului așezată peste unele opere de debut, din cauza lipsei unui atitudini capabile să radiografeze cu obiectivitate mentalitatea din epoca proletcultistă. Astfel, concepem lucrarea cu scopul de a aborda întreaga creație a lui Mircea Zăciu, de a descifra toate mecanismele istoriei și criticii literare care l-au impus în literatura română ca excelent mijlocitor între scriitor, operă și cititor. Ceea ce dă unitate și valoare deosebită întregii sale creații este stilul sintetic, fluent și elegant, rezultând un produs rafinat și erudit, obținut prin frecventarea unor domenii diferite, dar și prin descoperirea unor modele viabile.

Lucrarea are scopul de a reliefa personalitatea culturală complexă a lui Mircea Zăciu, considerată de noi un instrument de înțelegere a tuturor actelor sale critice și memorialistice. De remarcat că Mircea Zăciu manifestă o flexibilitate și o strategie creativă în corespondența sa cu fiecare din prietenii săi, orientând discuțiile literare spre zona de interes major a acestora, centrul analizelor

fiind populat de abilități și preocupări comune: literatura, teatrul, pictura și muzica. Din scrierile sale confesive, din corespondența cu ucenicii săi literari, ajunși, peste timp, oameni de litere însemnați, ne dăm seama că, pentru a identifica și a aprecia prestația esteticianului și criticului literar, a omului de cultură în general, trebuie să pătrundem în substanța genuină a spiritului său creator, care e animată polemic de prezența unor factori nocivi, incapabili să ridice nivelul calitativ al unei culturi. Lupta cu tarele regimului, cu îngustimea de vederi, a devenit pentru el esențială, efortul fiind dublat de un impresionism critic plăcut, transpus într-o haină metaforică și spirituală adecvată. Dând dovadă de un gust estetic desăvârșit, rezultat din lecturi multiple, din varii sectoare ale spiritului uman, el se descoperă ca un umanist de clasă, căruia nu-i sunt străine niciunul din domeniile spiritului uman, respectiv, arta, cinematograful, dramaturgia, pictura și muzica.

În cercetarea noastră pornim de la faptul că unii critici consacrați sau alții crescuți sub oblăduirea profesorului universitar, ajunși la maturitatea unor opinii critice apreciate în branșă, au scris despre diferitele aspecte ale vieții literare și activității culturale ale lui Mircea Zăciu, dar o vedere de ansamblu s-a lăsat încă așteptată, în așa fel încât toate aceste multiple aspecte să-și găsească o față comună de abordare și un punct de vedere coerent prin care să fie examinate. Apelăm, în mod necesar, și la surse de informații inedite, cum a fost cazul numărului omagial al revistei „Vatra”, care a scos la lumină multe aspecte până atunci ignorate. Am putut citi astfel cu plăcere interpretările semnate de Gelu Ionescu în contribuția sa: *...departe...*, Ion Pop: *Mircea Zăciu în dialog epistolar cu Marian Papahagi*; Adrian Popescu: *Iar mașina de scris se răcise*; Marta Petreu: *Mircea Zăciu, Cu dragoste*; Mircea Braga: *...Condiția (ne)schimbată a naratorului...*; Georg Aesch: *Firescul ca stil*; Ioan Mușlea: *Mircea Zăciu, într-altfel*; Irina Petraș: *Profesorul și singurătățile*; Mircea Popa: *Mircea Zăciu și exilul românesc*; Constantin Cubleşan: *Prozatorul*; Nicolae Oprea: *Formatorul (și modelul) din umbră*; Constantin M. Popa: *Un auster magistrul al solitudinii angajate*; Ion Buzași: *Mircea Zăciu sau tehnica edițiilor de la „Restituiri”*; Mircea Țicudean: *Eminența cenușie*; Iulian Boldea: *Tentația confesiunii*; Marius Însurățelu: *Țara de dincolo de teritorii*. Plecând de la aceeași bibliografie, am putut consulta cu rezultate benefice epistolarul cu Octavian Șchiau și Ioan Mușlea, apoi cel cu Aurel Sasu și Ion Pop, precum și o secțiune documentară care cuprindea mărturii din Arhiva Securității cu referire la profesor.

Un document inedit pentru cercetarea noastră, care se referă la monografia scrisă de Mircea Zăciu, *Ion Agârbiceanu*, este masa rotundă, organizată de revista „Tribuna”, la care au participat printre alții, cu opinii critice, argumentate științific, D. R. Popescu, Ion Vlad, Adrian Marino, Mircea Popa, Marian Papahagi, Ioan Oarcăsu, Vasile Igna, Constantin Zărnescu, Ion Lungu, Marcel Runcanu, Mircea Muthu, Valentin Tașcu, Radu Mareș, Ion Vartic, Virgil Bulat, Aurel Sasu, Ion Marcoș și Augustin Buzura. Consultarea opiniilor acestora ne-a fost de mare folos în judecarea obiectivă a activității istoricului literar și a surprinderii calităților școlii critice clujene de istorie literară.

Pentru a menține echilibrul constatativ ne-am adresat și lucrărilor lui Eugen Simion (*Scriitorii români de azi*, III), operație care ne-a fost utilă în vederea detectării unghiurilor diferite de adecvare critică, a descoperii concepției lui Zăciu despre critică, inclusiv a portretului sintetic oferit. E vorba de sublinierea examenului axiologic la care ajunge profesiunea de critic a lui Zăciu, așezată de fiecare dată pe un postament analitic diversificat, care nu ignoră reverberațiile filosofice. În al doilea rând, la fel ca scriitorul, criticul trebuie să aibă exercițiul scrisului, din care să reiasă gustul estetic elevat și talentul creator. Apoi, conștiința demnității profesionale trebuie să fie reperul activității critice, bazate pe o morală deosebită și însoțită de onestitate și curaj.

Criticul are rolul să eludeze tehnicizarea extremă și scepticismul care împovărează actul critic și îndepărtează atât autorul, cât și cititorul de literatură. Cu alte cuvinte, exegetul trebuie să transmită bucuria de a citi și de a medita pe marginea textului literar. Ca atare, Mircea Zăciu consideră că un critic literar nu este critic dacă nu-și manifestă iubirea față de literatură, de ficțiunea literară. Un scriitor este un creator de valori în raport cu epoca și cu conștiința sa, pe care este chemat s-o zugrăvească cât mai exact și mai original. E și cazul analizelor critice ale lui Mircea Zăciu, animate de intenții caracterologice bine definite, însoțite de un limbaj critic adecvat, în stare să elimine formulările prolixes sau inadecvate, insuficient argumentate. În schimb, e de acceptat cozeria în critică, atunci când nu înseamnă abundență verbală sau exhibiționism retoric.

Surse bogate de informații și interpretări vin pe parcurs din articolele scrise de criticul și istoricul literar Mircea Popa, un fin cunoscător al activităților culturale ale lui Mircea Zăciu, în care autorul completează și aprofundează cunoașterea personalității culturale și a operelor profesorului său, trasând liniile fundamentale ale portretului și oferind numeroase direcții de adâncire ale cercetării noastre științifice. După schițarea unui portret global în revista „Orizont”, după analizarea seriei „Restituiri” din „Manuscriptum”, profesorul clujean a dezvăluit și unele elemente contradictorii ale personalității fostului său profesor, semnalând câteva dintre acestea în articolul *Ieremiadele lui Mircea Zăciu*, apărut în revista „Caligraf”. Seria investigațiilor sale continuă cu *Mircea Zăciu, in memoriam*, din „Astra blăjeană”, cu portretul sintetic din lucrarea de evocări literare *Figuri universitare clujene*, apărută la Editura Grinta (2003), apoi cu comentarii la corespondența cu Octavian Șchiau și Ion Brad, pentru ca, în cele din urmă, să se oprească asupra semnificației jurnalelor și a dezvoltărilor făcute în corespondența cu discipolii săi, Marian Papahagi, Aurel Sasu și Ion Pop, scoțând în evidență rolul de *spiritus rector* în influențarea generației „Echinox” sau complexa muncă la *Dicționarul scriitorilor români*. El are meritul de a fi conservat câteva din cursurile profesorului, pe care le-a dactilografiat într-o vacanță, oferindu-le apoi spre păstrare Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj. Mircea Popa, într-un articol special din „Manuscriptum”, a atras atenția asupra valorii deosebite a colecției „Restituiri” coordonate de profesor în cadrul Editurii Dacia, rolul său de îndrumător și formator literar

punându-și amprenta asupra unei întregi generații de critici tineri, întrucât textul critic și prefetele erau supervizate de profesor și se bucurau de sugestiile și recomandările sale multiple. Amintim astfel pe unii dintre viitorii ucenici în ale literaturii, care și-au supus multe texte lentilelor groase ale profesorului, având multe de învățat din aceste „interferențe”: Ion Vartic, Aurel Sasu, Marian Papahagi, Valentin Tașcu, Mircea Popa, Doina Curticăpeanu, Ion Pop, Petru Poantă, Mircea Muthu, Ion Buzăși, Constantin Hârlav, Ion Simuț, Al. Cistelean, Virgil Podoabă, Teodor Tihan, Ion Marcoș, Ioan A. Popa, Mihai Gherman, Titus Moraru, Doina Modola Prunea, Georgeta Antonescu. În aceeași serie intră profesori și cercetători din afara Clujului: Diana Cristev, Lucian Drimba, Gheorghe Radu, Marin Bucur, Nicolae Florescu, Ioan Opriș, Nicolae Albu etc. Să nu uităm că, tot la Editura Dacia, profesorul Zaciu a pregătit două volume comemorative, unul închinat lui Ion Agârbiceanu și altul lui Liviu Rebreanu, care au presupus un alt efort interpretativ important. Printre cei care i-au apreciat activitatea s-au numărat și câțiva din criticii impuși în plan național, precum Perpessicius, Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Lucian Raicu, Al. George, Gabriel Dimiseanu, Eugen Simion, Livius Ciocârlie, Mircea Martin, Ion Vlad, Jordan Datcu, Gh. Grigurcu, Adrian Popescu ș.a.

Parcurgând bogatul cuprins al lucrărilor lui Mircea Zaciu, remarcăm faptul că acesta a abordat cele mai diverse specii ale criticii literare: portretul, scrisoarea, pamfletul, eseul, tableta, discursul critic etc., înțelegând încă de la începutul carierei sale universitare și culturale că omul de cultură trebuie să vină cu toate steagurile culturale în arenă pentru a schimba agora universitară și culturală. Sunt momente în care, dintr-un interpret al literaturii, el s-a transformat într-un personaj al acesteia, așa cum se desprinde din scrierile sale memorialistice, un om cu mulți prieteni tineri, dar și cu mulți adversari, pe care îi critică și de care este criticat. Remarcăm faptul că toți criticii, prietenii, apropiații, foștii săi studenți sau colaboratorii culturali, mulți la număr, nu au ezitat să scrie despre viața și activitatea culturală a celui care le-a marcat cariera profesională sau culturală. Analiza operelor scrise de Mircea Zaciu oferă oricui le străbate cu atenție și bună-credință un fel de călătorie inițiativă în mari sectoare de viață literară, în urma întâlnirii imaginea oferită beneficiind de o substanțială întregire. Nu poate fi ignorat efortul major depus la *Dicționarul scriitorilor români*, prin care a dorit să umple un gol istoriografic de prim rang. Acestui episod important lucrarea noastră i-a oferit un spațiu corespunzător, în măsura în care el a avut repercusiuni asupra unei întregi epoci.

Lucrarea de față, *Mircea Zaciu – studiu monografic*, este structurată în șase capitole și apoi în subcapitole necesare detalierei cazurilor mai importante, fiecare capitol sau subcapitol având intenția de tratare exhaustivă a aspectului cultural cercetat, prezentate pe scurt în cele ce urmează.

Capitolul 1, *Treptele biograficului*, se dorește a fi un capitol director, care ordonează lucrarea înspre toate domeniile de activitate ale lui Mircea Zaciu. Urmărind aspectele din viața sa personală, corelate cu încercările sale literare, din copilărie și adolescență, subliniem predestinarea către o carieră

proeminentă de literat. Evidențiem în acest capitol influențele culturale care și-au pus amprenta în formarea intelectuală și literară a celui pe care generații întregi de filologi l-au numit Profesorul. Întemeietor de școală critică la Cluj Napoca, el depășește arealul geografic al Transilvaniei în scrierile sale, abordând literatura română și literatura universală deopotrivă, mereu înclinat către abordări comparatiste și mereu dornic de a reaseza valorile pierdute în timp sau ignorate în mentalul cultural al contemporanilor pe locul care li se cuvenea.

Capitolul 2, intitulat *Mircea Zaci*u – *profesorul universitar*, este dedicat dascălului umanist Mircea Zaci

u, pornind de la ideea că, în centrul atenției noastre științifice, nu trebuie să fie numai un cumul de date biografice și contribuții științifice ale lui Mircea Zaci

u, necesare ocupării treptelor carierei didactice, ci mai ales alchimia solidă, stabilită între profesor și studenții săi, în urma căreia s-a instalat o piatră unghiulară a unei judecăți axiologice în stare să-i propulseze pe aceștia într-un circuit literar al conștiinței demnității profesionale. Drept urmare, profesorul universitar marchează profund generațiile Facultății de Litere, implicându-se decisiv în procesul de formare nu numai ca profesor, cât și ca mentor, în ciuda aparenței sale severe, în spatele căreia se ascundea un spirit european, comunicativ și grijuliu față de soarta fiecăruia aflat în proximitatea sa culturală. Profesia de dascăl universitar îl marchează pe Mircea Zaci

u într-un mod specific, îl structurează în sensul exigențelor carierei universitare. Această calitate profesională, conform cutumelor vremurilor de atunci, trebuia dublată de preocuparea literară de publicist. Atunci, confirmarea în publicistică însemna validarea calitativă a funcției universitare, atât în fața studenților, cititori și creatori de presă literară, dornici să fie în viitor ei înșiși publiciști, critici și istorici literari, cât și în fața colegilor universitari care aveau criterii clare de apreciere a faptelor literare. În plus, a fi filolog de excepție însemna pentru Mircea Zaci

u să te afli la intersecția carierei universitare cu critica și istoria literară. În abordarea noastră am beneficiat de manuscrisul unor cursuri, așa cum le-a conceput el la data predării, în anii '50-'60.

Capitolul 3, *Mircea Zaci*u – *literatul*, cu subcapitolele *Tentația prozei*, *Preocupări poetice* și *Dinspre dramaturgie spre film*, își propune să stăruie asupra primelor încercări literare ale autorului în proză, iar mai târziu în poezie și în dramaturgie. În centrul analizei noastre a stat proza sa de debut *Șobolanii* (rebotezată *Începutul sfârșitului*), un text de dimensiunile unui microman. N-am putut trece așa ușor peste acest capitol important din viața scriitorului acordând atenție și nuvelisticii din *Bălcescu*, *Amiaza unei revoluții* și *Unde sfârșește pustiul*, cu reținerile critice de rigoare. Analizând volumul de versuri, publicat postum, *Jucătorul de rezervă*, am constatat că acesta se integrează poeziilor de notație, constituind un exercițiu ludic, spontan, fără pretenții de publicare. Într-o abordare comparativă a prozei și poeziilor, am constatat o bună construcție literară, însă trecerea dinspre proza de atmosferă spre ideologic le diminuează mult valoarea.

Capitolul 4, *Mircea Zaciu – critic și istoric literar*, analizează, pe etape, întreaga activitate de critic literar, descoperind tabloul cvasicomplet al unei activități critice pentru care a dovedit reale calități. Am încercat să identificăm unele „modele”, dar operația nu este în esență una care să ducă la rezultate concludente, spiritul de finețe al criticului depășind simple similitudini tematice sau stilistice.

Judecată în globalitate, activitatea sa de profesor, critic și istoric literar a influențat generații întregi, iar analiza epocii parcurse s-a manifestat prin spiritul tăios, intransigent, subiectiv și intolerant față de prostie, diletantism și incultură. A dorit să corecteze imperfecțiunile epocii, să-i vadă limitele, aspectele hilare și plate. Etapa „deceniului satanic”, cum a numit-o el, este o etapă a inculturii, a cenzurii lui Dulea, a etapei Spornic – Suzana Gâdea, a prezenței „aparaticilor” și nomenclaturiştilor aplaudaci de tip Ion Brad, cu care a rupt orice prietenie, a plagiatelor lui Eugen Barbu, a îngustimii de vedere a multora dintre slujitorii protocronismului. Jurnalul său este în consecință un act de educație națională, de judecată a nostalgiilor și excrescențelor comuniste de orice fel, un act de răzbunare și revanșă literară. În calitate de critic literar, manifestă o atracție sentimentală față de Ion Agârbiceanu, reintrodus de el în circuitul literar. A fost un bun prilej de a-și exprima plusul de viziune și expresie critică, printr-o critică simpatetică, de bună calitate. Așa cum bătrânul prozator a fost un truditor al scrisului, un om de o valoare etică și morală deosebită, tot așa se manifestă și criticul în domeniul său, ca un abil mânuitor al taxonomiei literare.

Întâlnirea cu opera lui Mircea Zaciu a fost pentru noi un moment de reflecție critică, de întâlnire cu un critic iubitor de glose și nuanțe, de analize pe suprafețe critice reduse, cu intenția vădită de a pătrunde în adâncime, de a detecta aspectele ascunse ale operei. Mircea Zaciu abordează critica drept știință subiectivă, în care actul valorizator trece prin impresia de gust și rafinament analitic. Aceste impresii sunt confirmate de capitolul următor, în care ideile sale estetice și etice sunt expuse prin prisma observațiilor sale de viață, tot mai în răspăr cu ideile dominante ale epocii. Analiza contrastantă a unor moravuri comuniste devin marota scrisului său mușcător, inclement. Aluzia la *verbiajul alandala* se constituie ca o concluzie la o epocă nebuloasă neînstare de disociere spirituală.

Capitolul 5 al lucrării, *Memorialistul*, se îndreaptă către jurnalul, corespondența și literatura de călătorie ale lui Mircea Zaciu. Cele șase volume de *Jurnal* alcătuiesc un roman frescă social-culturală, în care se consumă spiritul de nemulțumit al autorului, foarte rar satisfăcut de sine și de alții. Mircea Zaciu a fost un spirit contestatar, lipsit de arta compromisului, situat mereu în conflict cu autoritățile universitare locale, cu excepția lui Constantin Daicoviciu, pe care îl considera un model spiritual.

Specific lucrării noastre este faptul că noi acordăm atenția cuvenită acestor scrieri confesive, așezându-le pe un loc central în periplul spiritual al autorului. Ele pot fi citite în egală măsură ca texte de meditație filosofică, de analiză sociologică sau de execuție polemică, și, nu în ultimul rând, de document istoric. Aspectele dureroase ale vieții, precum foamea, frigul, cozile nesfârșite, demolările

ilogice, cultul personalității, omniprezența Securității, sunt aspecte dominante ale unei vieți de sclav. Aceste scrieri diaristice pot fi considerate un adevărat ghid de scriere memorialistică, prin spontaneitatea ideilor și sinceritatea acestora. De reținut că diaristul se îndepărtează de modelele clasice, impunând noi reguli de scriere, unde identificăm coloritul dinamic și poezia sobră a spațiului literar. Ca aspect original, am constatat că Mircea Zăciu contribuie la modernizarea unghiului de vedere cu privire la călătoria în spațiu și timp, prin îndepărtarea de canoanele estetice, descriptive și monotone, prin introducerea narațiunii epice și a meditației lirice. Ca urmare, el așază, într-un mod propriu, jurnalul de călătorie la granița dintre nuvelă și portretistică, promovând însemnarea sociologică sau reportericească. Apreciem că jurnalele și corespondența au constituit pentru Mircea Zăciu o modalitate de reconstrucție a lumii înconjurătoare și, mai ales, un mod de autodefinire și autoconstrucție interioară.

În capitolul 6, *Mircea Zăciu – coordonatorul Dicționarului scriitorilor români*, ne oprim asupra odiseii acestei lucrări, ajunsă, după terminare, să fie topită de obtuzitatea unei cenzuri aservite politic. Terminat într-o primă variantă în 1978, prin efortul comun al celor trei colaboratori, Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, dicționarul a fost menit să sâcâie notabilitățile, care doreau portrete cât mai laudative. Or, redactarea sobră și obiectivă a tuturor protagoniștilor literari ai epocii a nemulțumit pe scriitorii aserviți ideologic, fapt care a dus la interzicerea lui. A fost un moment de refacere a sincronismului cu interbelicul, punându-se accent pe scriitorii abandonți de regimul comunist și, mai ales, pe integrarea în tabloul general a literaturii de detenție – reprezentată de Mircea Vulcănescu, Radu Gyr, Nichifor Crainic, a acelor socotiți „dușmani ai poporului” – Vasile Băncilă, Radu Dragnea, Nichifor Crainic, precum și a scriitorilor din exil și diaspora – Mircea Eliade, Emil Cioran, Horia Stamatu, George Ciorănescu, Ștefan Baciu, N. A. Herescu etc. în cadrul acestui capitol insistăm pe drama suferită de autorii acestei lucrări, într-o lume a suficienței și cultului personalității.

Caracterul științific al tezei noastre este conturat de bibliografia bogată folosită, care a condus la aprofundarea informațiilor și considerațiilor noastre, contribuind la nuanțarea și îmbogățirea argumentelor utilizate. Dăm importanța cuvenită bibliografiei de referință, în speranța că vom reuși să oferim o imagine mai aproape de realitate a omului de cultură Mircea Zăciu.

Concluziile pe care ar trebui să le formulăm aici, după ce am trăit zi și noapte cu opera și personajul Mircea Zăciu, în ultimii trei ani, s-ar cădea să aibă în vedere, credem noi, un portret global al omului de cultură Mircea Zăciu și a ceea ce a însemnat el pentru cultura și literatura noastră în timp de aproximativ o jumătate de secol cât și-a exercitat profesiunea de dascăl la Facultatea de Filologie din Cluj. A fost exercițiul său didactic la înălțimea tradiției universitare și academice pe care Filologia clujeană din anii socialismului și, apoi, după acest moment, în cel dintâi deceniu de după așa-zisa revoluție l-a avut de îndeplinit. Răspunsul nu poate fi decât unul afirmativ, deoarece, o putem spune

fără să greșim, învățământul clujean a găsit în persoana sa un intelectual bine pregătit, cu o cultură solidă, care frecventa în mod curent porțiuni întinse de literatură franceză și germană, și care a avut șansa de a se familiariza cu noutăți de ultimă oră direct de la sursă, prin lectoratele de care a beneficiat în anii săi cei mai buni. Aflat într-o continuă dispută contra cronometru cu proiectele și neliniștile care îl copleșeau, el a continuat să rămână un centru de comandă important în economia de piață a momentului, extrem de bine cotate de către cercurile scriitoricești, prin mobilitatea extraordinară de care a dat dovadă și implicarea în universul cultural polivalent al epocii. Să ne amintim că proiectul *Dicționarului Scriitorilor Români* a fost, la momentul anunțării lui, unul dintre dezideratele majore ale epocii, de care cultura noastră avea nevoie. Să ne amintim că a condus cu eleganță și pricepere colecția „Restituiri” a Editurii Dacia, și că prin publicarea unor ediții de scriitori uitați sau de scrieri inedite colecția sa a făcut mari servicii procesului de valorizare a literaturii din epoca interbelică și nu numai, mai ales că selecția titlurilor implica o bună cunoaștere a întregului mecanism, a relației dintre public și orizontul de așteptare al epocii. Într-o vreme în care fiecare nou titlu trebuia aprobat special de comisii ideologice și de cenzură, Zăciu a pus în circulație nume de opere oculte sau de scriitori ignorați, schimbând în chip substanțial peisajul referențial al epocii, că articolele cuprinse în dicționar sunt de foarte bună calitate și că marcau un pas important de integrare a literaturii noastre la cursul sincron european. Prefetele și studiile oferite de el sunt scrise cu multă dăruire și devotament, cu o bună cunoaștere a epocii, atât sub raportul informației de presă, cât și al edițiilor sau situațiilor fondurilor arhivistice. Despre acest raport nu putem vorbi decât ca despre un adevărat profesionist, cu criterii ferme de selecție și promovare, fapt pentru care a fost apreciat și urmat cu atât entuziasm de generația tânără. În timp ce majoritatea universitarilor clujeni făceau figuri de belferi sau de specialiști limitați la domeniul strict al profesiei lor, Zăciu a fost singurul ins total deschis spre dialogul cu generația tânără, care l-a urmat cu încredere și devotament și pe care el a îndrumat-o în chip constant cu sfatul său direct sau prin intermediul corespondenței. Având la un moment dat sprijinul rectorului Daicoviciu, el a putut pătrunde în lumea bună a elitismului universitar, care l-a consacrat și a făcut din el prim-planul al generației din zona transilvană. Abia mai târziu a venit epoca de închidere și marasm economic care e zugrăvită în tonurile tari ale *Jurnalului*, dar aici e vorba de etapa crepusculară și de retragerea sa din prim-planul acțiunilor, prin opțiunea de a părăsi țara.

Judecându-i activitatea se cuvine, prin urmare să avem în vedere cele două mari direcții. Cel dintâi e domeniul universitar, de dascăl, formator și îndrumător de generații și cel de al doilea e cel al scrisului, acolo unde prezența sa a fost, de asemenea, benefică.

Astfel, reluând și dezvoltând afirmațiile de mai sus e cazul să conchidem că influența sa asupra noii generații a fost covârșitoare și că rolul său în acest context a fost unul esențial. Mediul universitar umanist de pe malul Someșului a fost întotdeauna într-o simbioză perfectă cu lumea cultural-artistică

națională și internațională, trăgându-și în orice moment seva ideatică a dezvoltării sale din toate valorile adevărate ale vremii, fără a neglija trecutul. Personalitatea căreia i-am dedicat prezenta monografie a înțeles întotdeauna necesitatea conexiunii culturale cu universalul, subliniind în cadrul acestuia specificitatea locală.

Membru onorific al Academiei Române, cel ce avea să fie cunoscut mai bine în mediul universitar clujean drept Profesorul cu P mare, munca și ideile sale au fost împărtășite de multe generații de studenți și colegi, și, prin urmare, poate fi considerat creator de școală prin felul în care a înțeles să își susțină discipolii cei mai bine dotați pe care i-a avut. Aceștia și l-au luat drept model de conduită universitară și de dăruire pentru scris, devenind la rândul lor, formatori universitari recunoscuți. În cadrul acestei pleiade, care a beneficiat de sfatul și competența sa, putem aminti, ca adevărate exemple academice și culturale, pe Marian Papahagi, Aurel Sasu, Mircea Popa, Ion Pop, Al. Cistelecan, Mircea Muthu, Aurel Pantea, Al. Cistelecan, Ion Simuț, Ion Vartic, Valentin Tașcu, Doina Curticăpeanu, Liviu Petrescu etc., reprezentând în sine o școală critică reductabilă. Mircea Zaciuc a manifestat permanent o grijă deosebită în a crea o atmosferă exigentă, care a atras admirația colegilor de catedră și a studenților dornici a-i recunoaște meritele de mentor și semănător de idei. Decan ales al Facultății de litere la doar 35 de ani, Profesorul a fost lector de literatura și limba română la Universitățile din Aachen, Bonn și Köln, ceea ce i-a prilejuit contactul cu literatura română din străinătate, precum și cu literatura străină de calitate, cu acele creații esențiale necesare unui comparatism constructiv.

Astfel de interferențe culturale pot fi observate în corespondența sa, unde locurile și creațiile literare și artistice emblematice ale culturii europene sunt mereu revizitate în amintiri, când n-au devenit centrul unor relatări de mare încărcătură sufletească, precum în *Teritorii* socotită de el cea mai bună carte a sa. Exemplare pentru spiritul său constructiv pot fi socotite volumele de corespondență, purtate cu Marian Papahagi, Ion Pop sau Aurel Sasu, Octavian Șchiau, deja cunoscute publicului larg. Sunt revelatoare pentru tensiunea ideatică pusă în pagină, pentru bogăția de informații transmise, pentru modul propriu de a vedea lumea și cultura națională în genere. Mircea Zaciuc este fără îndoială un personaj de marcă al acestei literaturi, un creuzet de aluviuni diverse, care își fac loc în consemnările sale diverse și totdeauna atât de personale. Fără să exagerăm putem afirma că a fost un critic stilist, cu o expresie elevată și atrăgătoare, un adevărat scriitor artist, din stirpea celor aleși. Ca atare, stilul său impresionist, cu numeroase reminiscențe livrești este un model de scris academic, interesant pe spații mici decât pe suprafețe mari. Faptul că și-a avut rubricile sale foarte bine apreciate la revistele clujene, că a avut un rol important în discuțiile purtate în cadrul Comitetului Director al Uniunii Scriitorilor face din el un important punct de referință.

Aria preocupărilor sale sociale și culturale este mult mai largă decât am reușit noi să o creionăm aici, rămânând în seama posterității să-i contureze profilul adecvat. Dincolo de aura austeră și sobră, omul era mult mai complex și mai apropiat de cei din jur prin umanitatea lui largă și binevoitoare, în care se simțea căldură și comprehensibilitate. *A fost și a rămas o adevărată legendă a Literelor clujene.*

Avem impresia, acum la sfârșit, că tocmai această complexitate a omului, scriitorului și profesorului ne-a scăpat în multe locuri, că n-am reușit să-i surprindem întotdeauna farmecul personal. Suntem conștienți de multele ei imperfecțiuni, dar strădaniile noastre au fost sincere și de bunăcredință. De aceea vom primi cu multă atenție toate observațiile și sugestiile Dv. în ideea că poate încercarea critică pe care i-am închinat-o să dobândească și consistența critică necesară, așa cum, de altfel, o merită cu prisosință.

BIBLIOGRAFIE

I. Bibliografie de referință

A. Volume de Mircea Zăciu

- Amiaza unei revoluții. Scenariu literar*, București, Editura ESPLA Cartea rusă, 1954.
- Ion Agârbiceanu*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.
- Începutul sfârșitului*, București, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, 1956.
- Unde sfârșește pustiul*, Editura Tineretului, București, 1956.
- Ion Agârbiceanu*, București, Editura pentru Literatură, 1964.
- Masca geniului*, București, Editura pentru Literatură, 1967.
- Glose – De amicitia*, Cluj, Editura Dacia, 1970.
- Maioreșcu și Gherea*, în *Colaje*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1970.
- Colaje*, Cluj, Editura Dacia, 1972.
- Ion Agârbiceanu*, București, Editura Minerva, 1972.
- Ordinea și aventura*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973.
- Cu bilet circular: o antologie posibilă a schiței românești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974.
- Bivuac*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974.
- Alte lecturi și alte zile*, București, Editura Eminescu, 1975.
- Ion Agârbiceanu- 100 de ani de la naștere: 1882-1982*, București, Editura Cartea Românească, 1983.
- Departee/Aproape*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998.
- Teritorii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976; ediție îngrijită, prefață și note de Ion Pop, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2011.
- Lancea lui Ahile*, București, Editura Cartea Românească, 1980.
- Cu cărțile pe masă*, București, Editura Cartea Românească, 1981.
- Viaticum*, București, Editura *Cartea Românească*, 1983.
- Jurnal 1*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993.
- Clasici și contemporani*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1994.
- Jurnal 2*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995.
- Jurnal 3*, București, Editura Albatros, 1996.
- Scrisori nimănui*, Oradea: Târgu-Mureș, Editura Cogito: Arhipelag, 1996.
- Ca o imensă scenă, Transilvania...*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- Jurnal 4*, București, Editura Albatros, 1998.

Departamente/aproape, București, Editura Didactic și Pedagogică, 1998.

Jucătorul de rezervă, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 2000.

O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj. Corespondență Mircea Zaciu – Marian Papahagi, ediție îngrijită și note de Lucia Papahagi, prefață Ion Vartic, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2012.

Ca o imensă scenă, Transilvania..., Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018.

Jurnal 5, ediție îngrijită de Mircea Petean, prefață și note de Ion Pop Cluj-Napoca, Limes, 2020.

Jurnal 6, ediție îngrijită de Mircea Petean, prefață și note de Ion Pop Cluj-Napoca, Editura Limes, 2020.

Interviuri, ediție îngrijită de Grațian Comoș, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.

B. Volume în colaborare

Sechestrul. Trei piese de teatru, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, în colab. cu Vasile Rebreanu)

Peisagii, Cluj-Napoca, Editura Cartimpex, 1998, în colab. Cu Nicolae Iorga, Gabriela OLAR.

Dicționarul scriitorilor români, vol. I-V, București, Editura Albatros, 2001, în colab. cu Marian Papahagi, Aurel Sasu

Dialog epistolar – După cincizeci de ani, corespondență cu Ion Brad, București, Editura Curtea Veche, 2003.

Amiaza cea mare. Corespondență, corespondență cu Aurel Sasu, Pitești, Editura Paralela 45, 2008

O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj. Corespondență Mircea Zaciu – Marian Papahagi, ediție îngrijită și note de Lucia Papahagi, prefață Ion Vartic, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2012.

Corespondență (1956-2000), cu Octavian Șchiau, o carte gândită și alcătuită de Ilie Rad, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2015.

Ore, zile, ani de prietenie. Corespondență Ion Pop – Mircea Zaciu (1964-2000), ediție îngrijită, cuvânt-înainte și note de Ion Pop, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2020.

C. Prefețe semnate de Mircea Zaciu

Agârbireanu, Ion, *Arhanghelii*, editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, pp. 3-23.

Bănuț, Aurel Paul, *Tempi passati: umor și satiră, Evocări*, Editura pentru Literatură, București, 1965, pp. 2-8.

Agârbireanu, Ion, *Meditație în septembrie: publicistică literară*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1971, pp. 2-12.

Kogălniceanu, Mihail, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973, pp. 5-19.

Cu bilet ciorcular: o antologie posibilă a schiței românești, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, pp. 5-14

Petrescu, Camil, *Note zilnice*, Editura Cartea Românească, București, 1975, pp. 2-28.

Slavici, Ioan, *Evaluări critice*, Editura Facla, Timișoara, 1977, pp. 9-13.

Scriitori români. Mic dicționar, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 3-9.

Goga, Octavian, *Poezii- Poesie*, Editura Minerva, București, 1978, p.11-35.

Agârbireanu, Ion, *Fefelega și alte povestiri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pp. 2-12.

Răduică Georgeta și Nicolin, *Calendare și almanahuri românești: 1731-1918 dicționar bibliographic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, pp. 2-8.

*** *Liviu Rebreanu după un veac: evocări, comentarii critice, perspective străine, mărturii ale prozatorilor de azi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, pp. 11-21.

Malița, Liviu, *Eu, scriitorul: condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, Editura Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1997, pp. 2-9.

Curticeanu, Mircea, *Studii și documente literare*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002, pp. 3- 8.

D. Proză de Mircea Zăciu în periodice

Episod, în „Flacăra”, I, 1984, nr. 15, 18 aprilie 1948, pp. 6-7.

Șobolanii, partea I, în „Almanahul Literar”, I, nr. 2-3, ianuarie-februarie 1950 pp. 107-160.

Șobolanii, partea a II-a în „Almanahul Literar”, I, nr. 4, martie 1950, pp. 27-63.

Semnele păcii, în „Almanahul Literar”, I, nr. 12, noiembrie, 1950, pp. 44-70.

Caragiale (evocare), în „Almanahul literar”, III, nr. 1 (26), ianuarie 1952, pp. 15-38.

Întîmplări din casa cu plopi, în „Almanahul Literar”, III, nr. 2-3, (27-28) februarie-martie 1952, pp. 84-146;

Tovarășii lui Nikos, în „Almanahul Literar”, III, nr. 5 (30), mai 1952, pp. 13-24;

Bălcescu, partea I, în „Almanahul Literar”, III, nr. 12 (37), decembrie 1952, pp. 28-100;

Pasagerii de pe corabia beată, în „Almanahul Literar”, IV, nr. 6 (43), iunie 1953, pp. 45-94

Chipul orașului meu - reportaj literar, în „Almanahul Literar”, XI, nr. 12 (130), decembrie 1960, pp. 37-57.

II. Bibliografie generală

- ALEXANDRESCU, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, traduceri de Mirela Adăscăliței, Șerban Anghelescu, Mara Chirițescu și Ramona Jugureanu, București, Editura Univers, 1999.
- ALEXANDRESCU, Sorin, *Identitate în ruptură. Mentalități românești postbelice*, traduceri de Mirela Adăscăliței, Sorin Alexandrescu și Șerban Anghelescu, București, Editura Univers, 2000.
- ANDREESCU, Linda, *L-am urât pe Ceaușescu. Ani, oameni, disidență*, Iași, Editura Polirom, 2009.
- BOIA, Lucian, *mitologia științifică a comunismului*, București, Editura Humanitas, 1999.
- BOLDEA, Iulian, *Scriitori români contemporani*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2002.
- CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1996.
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *Postmodernismul românesc*, București, Editura Humanitas, 2010.
- CORDOȘ, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatură română și rusă a secolului XX*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 1999.
- CRĂCIUN, Gheorghe, *În căutarea referinței*, Pitești, Editura Paralela 45, 1998.
- CRĂCIUN, Gheorghe, *Competiția contunuuă. Generația '80 în texte teoretice*, Pitești, Editura Paralela 45, 1999.
- CUBLEȘAN, Constantin, *Clasici și moderni*, București, Editura Gramar, 2003.
- CUBLEȘAN, Constantin, *De la tradiție la postmodernism*, Drobeta Turnu Severin, Editura Decebal, 1979.
- COZEA, Liana, *Jurnale și memorii*, București, Editura Cartea românească, 2018.
- DOBRESCU, Caius, *Modernitatea ultimă*, București, Editura Univers, 1998.
- GADAMER, Hans-Georg, *Însingurarea ca simpton al înstrăinării de sine, în Elogiul teoriei. Moștenitoarea Europei*, Iași, Editura Polirom, 1999.
- GOLDIȘ, Alex, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, Editura Cartea Românească, 2011.
- GRIGURGU, George, *Amurgul idolilor*, București, Editura Nemira, 1999.
- MONOLESCU, Ion, *Literatura memorialistică*, București, Editura Humanitas, 1996.
- MANOLESCU, Nicolae, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. Proza. Teatrul, vol. II*, Brașov, Editura Aula, 2001.
- MANOLESCU, Nicolae, *Arca lui Noe*, București, Editura Gramar, 2004.
- MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.
- MARINO, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.

- MALIȚIU, Liviu, *Eu, scriitorul: condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, Cluj-Napoca, Editura Fundația Culturală Română, 1997.
- MIHĂILESCU, C. Dan, *Literatura română în postceaușism. I. Memorialistica sau trecutul ca reumanizare*, Iași, Editura Polirom, 2004.
- NEGRICI, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, ediția a II-a, București, Editura Fundației Pro, 2006.
- PERIAN, George, *Literatura în schimbare*, Cluj-Napoca, Editura imes, 2010.
- PETRAȘ, Irina, *Clujul literar 1900-2005: dicționar ilustrat*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2005.
- PETRAȘ, Irina, *Clujeni ai secolului 20*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2000.
- ROSSETTI, C.A. *Jurnalul meu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974
- SĂNDULESCU, Al., *Întoarcerea în timp: memorialiști români*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2008.
- SIMION, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim. Vol. I. Există o poetică a jurnalului?*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
- VLASE, Simona *Jurnalul românesc postbelic: Ion D. Sârbu, Nicolae Steinhardt, Mircea Zăciu*, Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2014.

III. Bibliografie critică

A. În volum:

- BĂRBULESCU, Simion, *Comentarii critice*, București, Editura Pentru Literatură, 1969.
- BORBELY, Ștefan, *Existența diafană*, s. 1., Editura Ideea Europeană, 2011.
- CHENDI, Ilarie, *Pagini de critică*, București, Editura Pentru Literatură, 1969.
- CHIOARU, Dumitru, *Arta comparației: articole, eseuri și studii de literatură română și comparată*. Cluj-Napoca, Editura Limes, 2009
- COZEA, Liana, *Patru critici literari: jurnale și memorii*, București, Editura Cartea Românească, 2018.
- CIOCÂRLIE, Liviu, *Mari Corespondențe*, București, Editura Cartea Românească, 1981.
- DIMISIANU, Gabriel, *Lecturi libere*, București, Editura Eminescu, 1983.
- FORNADE, Dan, *Personalități clujene – dicționar ilustrat*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007.
- GAVRILIU, Leonard, *Judecăți critice din „obsedantul deceniu” și de mai târziu*, Iași, Editura Stef, 2014.
- GOIA, Vistian, *Labirintul identității*, Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2012.
- GRIGURCU, Gheorghe, *Peisaj critic*, București, Editura Cartea Românească, 1993.

- MALIȚA, Liviu, *Eu, scriitorul: condiția omului din Ardeal între cele două războaie*, Cluj-Napoca, Editura Fundația Culturală Română, 1997.
- MANOLESCU, Ion, *Literatura memorialistică*, București, Editura Humanitas, 1996.
- MANOLESCU, Nicolae, *Mircea Zaciu, în Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, București Paralela 45, 2008.
- PODOABĂ, Virgil, *Mircea Zaciu: ulimul latin, monografia unei opere*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005.
- POP, Ion, *Lecturi fragmentare*, București, Editura Eminescu, 1983.
- POPA, Mircea, *Figuri universitare clujene*, Cluj-Napoca, Editura „Grinta”, 2003.
- POPA, Mircea, *80. Mărturie literară. Activitatea științifică. Corespondența primită*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2019.
- POPESCU, Titu, *Autori și climate*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2009
- SASU, Aurel, *Noapte după noapte*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2010.
- SÂNGEORZAN, Zaharia, *Anotimpurile criticii*, Editura Cartea Românească, 1983.
- SILVESTRI, Artur, *Critica criticii literare (1973-1988)*, I, București, Editura Carpathia Press, 2013, pp. 99-104,
- SIMION, Eugen (coordonator general), *Dicționar general al literaturii române*, I-V, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012.
- SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, III, București, Editura Cartea Românească, 1984.
- SIMUȚ, Ion, *Vămile posterității: secvențe de istorie literară*, București, Editura Cartea Românească, 1975.

B. În periodice:

- ADAMEK, Diana, *Fete ale timpului (Mircea zaciu, Jurnal. Vol. I, Cluj-Napoca, Dacia, 1993)*, în „Tribuna”, 5, nr. 49, 1993, p. 4.
- AESCHT, George, *Firescul ca stil*, în „Vatra”, 43, nr.8-9, 2013, pp. 67-68.
- BÂRSILĂ, Mircea, *Dulcea ispită*, în „Calende”, 3, nr.7-8, 1993, p. 14.
- BOLDEA, Iulian, *Tentația literaturii*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, pp. 97-98.
- BOLDEA, Iulian, *Ordinea și aventura- Mircea Zaciu*, în „Vârstele criticii”, 2005, p. 44-50.
- BRAGA, Mircea, „...Condiția ne schimbată a naratorului...”, în „Vatra”, XLIII, nr. 8-9, august-septembrie, 2013, pp. 63-66.
- BRUDAȘU, Dan, *Cetățenii de onoare ai Clujului*, în „Oglinda literară”, 11, nr. 130, 2012, pp. 8467-8468.

- BUZAȘI, Ion, *Mircea Zaciu sau tehnica edițiilor de la „Restituiri”*, în „Vatra”, 43, nr.8-9, 2013, pp. 81-84.
- CHIFOR, Valentin, *Mircea Zaciu – drumul prin melancolie*, în „Escale”, 2006, pp. 24-57.
- CHIHAI, Pavel, *Corespondență. Scrisori primite*, în „Ex Ponto”, 10, nr. 3, 2012, pp. 36-37.
- CIOCĂRLIE, Livius, *Secretul iradiant*, în „Apostrof”, 1, nr.2, 1990, p. 8.
- CIOCULESCU, Barbu, *Dicționarul scriitorilor români*, în „Contrapunct”, VI, nr. 7, iulie 1995, pp. 8-9.
- CIOTLOȘ, Cosmin, *Politici culturale, politici personale*, în „România literară”, 45, nr. 37, 2013, p.7.
- CIOTLOȘ, Cosmin, *Corespondența. Mircea Zaciu- Marian Papahagi*, în „Apostrof”, 24, nr.4, 2013, pp.17-21.
- CISTELECAN, Alexandru, *Mărunțișuri despre esențial*, în „Vatra”, XXIX, nr. 5-6, 2002, p. 15.
- CISTELECAN, Alexandru, *Cerneala lui Tacitus. Latini și Germania*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007, în „Aide-memoire”, pp. 149-159.
- CINSTELECAN, Alexandru, *Conceptul transilvan*, în „Candele”, 3, nr. 7-8, 1993, p. 12.
- CISTELECAN, Alexandru, *Etica judecății*, în „Steaua”, 44, nr. 8-9, 1993, p. 16.
- COTUȚIU, Cornel, *Mircea Zaciu: „Nici o eroare de optică nu rămâne necorectată în timp; nici o valoare autentică, eventual nedreptățită de cititori, critică ș.a., nu rămâne nerăzbutată”*, în „Taifas în purgatoriu [dialoguri]”, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1995, pp. 19-25.
- CRISTEA ENACHE, Daniel, *Mircea Zaciu. Oameni și inițiale*, în „Concert de deschidere”, București, Editura Fundației Culturale Române, 2001, pp. 467-472.
- CUBLEȘAN, Constantin, *Mircea Zaciu, „Începutul sfârșitului”*, în „Însemnări ieșene”, III, seria a treia, nr.7-8, iulie-august 2011, pp. 66-69.
- CUBLEȘAN, Constantin, *Prozatorul*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, pp.75-78.
- CUBLEȘAN, Victor, *Dicționarul scriitorilor români*, în „Tribuna”, Serie nouă, II, nr. 23, 16-31 august 2003, p. 5.
- DATCU, Iordan, *Mare eveniment editorial*, în „Literatorul”, V, nr. 39, 1995, p. 4.
- DECIU, Andreea, *Partea și întregul*, în „România literară”, XXVIII, nr. 33, 1995, p. 9.
- DERȘIDAN, Ioan, *Criticul pe scena literară. Câteva observații pornind de la valoarea unor donații de cărți*, în „Vatra”, 38, nr.5-6 (482-483), 2011, pp. 181-182.
- DIMISIANU, Gabriel, *Scara de valori*, în „România literară”, XXVIII, nr. 33, 1995, p. 23.
- DIMISIANU, Gabriel, *Prin teritoriile lui Mircea Zaciu*, în „România literară”, 44, nr. 28, 2012, p.17.
- GEORGE, Alexandru, *Dicționare de scriitori*, în „Luceafărul”, nr. 14, 16 aprilie 2003, p. 7; nr. 15, 23 aprilie 2003, p. 7.

- GLODEANU, Gheorghe, *Însemnări din „deceniul satanic”*, în „Poesis”, 22, nr.4-5-6, 2011, pp.62-65, nr. 7-8-9, 2011, pp. 58-62.
- GLODEANU, Gheorghe, *Scriitori clasici și contemporani*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, pp.88-90.
- GRIGURCU, Gheorghe, *Seriozitatea lucrului monumental*, în „România literară”, XXVIII, nr. 33, 1995, p. 11.
- GRIGURCU, Gheorghe, *Despre resentiment*, în „Convorbiri literare”, 133, nr. 7, 1999, p. 4.
- GRIGURCU, Gheorghe, *Domnul Zaciu*, în „Calende”, 3, nr. 7-8, 1993, p. 7-8.
- IANCU, Vasile, *Prozatorul Zaciu din jurnale și memorii*, în „Dacia literară”, XXIV (serie nouă din 1990), nr. 3-4 (114-115), martie-aprilie 2013, p. 17.
- IONESCU, Al. Th., *O carte unicat*, în „Calende”, V, nr. 4-5, 1995, p. 5.
- IONESCU, Gelu, *...departe...*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, p. 56.
- IORGULESCU, Mircea, *Între monument și document*, în „Revista 22”, XIV, nr. 674, 4-10 februarie, 2003, p. 31.
- ÎNSURĂȚELU, Marius, *Țara de dincolo de teritorii*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, pp. 98-100.
- LASZLO, Alexandru, *Întâmplări cu Mircea Zaciu*, în „Vatra”, XLIII, nr. 8-9, august-septembrie, 2013, p. 90.
- MALIȚA, Liviu, *Între „creație și analiză”*, în „Vatra”, nr. 8-9, 2013, pp.85-88.
- MONOLESCU, Nicolae, *Zodia fecioarei*, în „România literară”, 31, nr. 34, 1998, p. 1.
- MIHĂILESCU, Dan C., *Ardealul hipersenzitiv*, în „Albatros”, nr.44, 1996, p. 15.
- MIHU, Achim, *Dicționarul scriitorilor români*, în „Tribuna”, Serie nouă, VII, nr. 15 (2152), 13-19 aprilie 1995, p. 1, 8.
- MOLDOVAN, Ioan, *Noii ani orwellieni*, în „Familia”, 32 (132), seria a IV-a, nr. 10, 1996, p. 17.
- MORARU, Cornel, *Spiritul transilvan*, în „Vatra”, XV, serie nouă, nr.8, august 1996, p. 21.
- MURGEANU, Ion, *Odiseea unei cărți interzise: Dicționarul scriitorilor români*, în „Curierul românesc”, VII, nr. 6, iunie 1995, p. 14.
- MUȘLEA, Ioan, *Mircea Zaciu, într-altfel*, în „Vatra”, nr. 8-9, 2013, pp. 68-69.
- ORNEA, Zigu, *Jurnalul dlui Mircea Zaciu*, în „România literară”, XXVIII, nr. 42, 1996, p. 32.
- OPREA, Nicolae, *Formatorul (și modelul) din umbră*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, pp.78-79.
- PANTEA, Aurel, *O întâmplare cu Domnul Profesor*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, p. 85.
- PAPAHAGHI, Marian, *Un jurnal al supraviețuirii*, în „Vatra”, 24, nr. 1, 1994, p. 11.
- PAPAHAGHI, Marian, *Zilele și cărțile criticului (Mircea Zaciu)*, în „Steaua”, 39, nr. 9, sept. 1988, p. 3.
- PÂRVULESCU, Ioana, A, B, C, în „România literară”, XXVIII, nr. 33, 1995, p. 16.
- PECICAN, Ovidiu, *Chef de lucru*, în „Apostrof”, XXIV, nr. 9 (280), 2013, p. 54.

- PECICAN, Ovidiu, *Samuraiul*, în „Tribuna”, 3, nr. 12, 21-27 mar 1991, p. 4.
- PETRAȘ, Irina, *Profesorul și singurătățile*, în „Vatra”, 43, nr. 8-9, 2013, pp. 69-71.
- PETREU, Marta, *10 ani de la moartea lui Mircea Zăciu*, în „Apostrof”, XXI, nr. 3 (238), 2010, pp. 13-16.
- PETREU, Marta, *Mircea Zăciu, cu dragoste*, în „Vatra”, nr. 8-9, 2013, pp. 60-63.
- POANTĂ, Petru, *Mircea Zăciu și Occidentul*, în „Tribuna”, 10, nr.209, 2011, p. 6.
- POANTĂ, Petru, *Metamorfozele criticului (Mircea Zăciu)*, în „Tribuna”, 32, nr. 39, 29 sept. 1988, p. 3.
- PODOABĂ, Virgul, *Mărturie finală sau discurs comemorativ asupra metodei*, în „Observator cultural”, 2005, vol. 6, nr. 18 (275), p. 14.
- POP, Ion, *Mircea Zăciu*, în „Vatra”, XV, nr. 8, august 1996, p. 17.
- POP, Ion, *Mircea Zăciu în dialog epistolar cu Marian Papahagi*, în „Vatra”, XLIII, nr. 8-9, august-septembrie, 2013, pp. 57-59.
- POP, Ion, *Spre o panoramă a criticii literare românești*, în „Vatra”, XXIX, nr. 5-6, 2002, pp. 70-71.
- POP, Ion, *Exemplul*, în „România literară”, 33, nr.13, 2000, p. 13.
- POP, Ion, *Un mod de a trăi literatura*, în „România literară”, 31, nr. 34, 1998, p. 3.
- POP, Ion, *Răspuns unor scrisori neepediate*, în „Obs. Cultural”, nr. 464, 2009, pp. 12-13.
- POPA, Mircea, *Masă rotundă, Mircea Zăciu, Ion Agârbiceanu*, în „Tribuna”, 1973, nr 17 (aprilie), pp.7-8.
- POPA, Mircea, *Mircea Zăciu*, în „Orizont”, 1975, nr.48 (noiembrie), p. 2.
- POPA, Mircea, *Restituiri*, în „Orizont”, 1976, nr. 10 (februarie), p. 4.
- POPA, Mircea, *Mircea Zăciu. Departe, aproape*, în „Adevărul de Cluj”, 1998, nr. 2430(10 nov.), p. 5.
- POPA, Mircea, *Mircea Zăciu sau foiletonul de tip artist*, în „Apostrof”, 2000, nr.4, p. 12.
- POPA, Mircea, *Mircea Zăciu. In memoriam*, în „Astra blăjeană”, V, 2000, nr. 4, p. 11.
- POPA, Mircea, *„Jeremiadele profesorului Mircea Zăciu*, în „Caligraf”, IV, nr. 41, iulie 2004, p. 4.
- POPA, Mircea, *Știința dicționarului la români (IV). Anchetă*, în „Tribuna”, nr. 108, 1-15 martie 2007, pp. 11-12.
- POPA, Mircea, *Mircea Zăciu și exilul românesc*, în „Vatra”, XLIII, nr. 8-9, 2013, pp. 71-75.
- POPA, Mircea, *Din cursurile profesorului Mircea Zăciu*, în „Apostrof”, secțiunea „Dosar”, din XXIX, nr. 3 (334), 2018, pp. 46-54.
- POPA, Mircea, *Ultimul Zăciu*, în „Pro Saeculum”, XIX, nr. 7-8 (147-148), 1 octombrie-31 decembrie 2020, pp. 24-28.

- POPA, Mircea, *Aurel Sasu – un Cordovan literar*, în „Discobolul”, serie nouă, XXIV, nr. 277-278-279, ianuarie-februarie-martie 2021, pp. 24-27.
- POPA, Mircea, *Epistolarul Mircea Zăciu – Ion Pop*, în „Discobolul”, serie nouă, XXIV, nr. 277-278-279, ianuarie-februarie-martie 2021, pp. 35-38.
- POPA, Mircea, *Alte inedite Ștefan Aug. Doinaș*, în „Apostrof”, 24, nr. 7, 2013, p. 21.
- POPA, Mircea, *Rigoare și comprehensiune (Mircea Zăciu, Clasici și contemporani, Cluj-Napoca: Dacia, 1994)*, în „Literarorul”, 4, nr. 50, 1994, p. 4.
- POPA, Mircea, *Spațiile Criticii (Mircea Zăciu), Clasici și contemporani, București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1994)*, în „Apostrof”, 5, nr. 20-11-12, 1994, p. 8.
- POPESCU, Adrian, *Iar mașina de scris se răcise*, în „Vatra”, XLIII, nr. 8-9, august-septembrie, 2013.
- POPESCU, Adrian, *La mulți ani, Domnule Profesor!*, în „Steaua”, 49, nr. 7-8, 1998, p. 12.
- PIENESCU, George, *Despre „reficționalizarea” nuvelei „Jandarmul” de Ion Agârbiceanu*, în „Viața Românească”, nr. 3-4, 2011, pp. 122-127.
- RAD, Ilie, *Dosar Mircea Zăciu*, în „Apostrof”, XXIV, nr. 9 (280), 2013, pp. 24-27.
- ROTUND, Nicolae, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, în „Tomis”, VI (XXXVI), nr. 4, 2001, p. 5.
- RUJA, Alexandru, *Vremea dicționarilor*, în „Orizont”, XIV, nr. 3, 2002, p. 26.
- SASU, Aurel, *Sufletul încătușat*, în „Tribuna”, nr. 208, 1-15 mai, 2011, p.18-19.
- SASU, Aurel, *Un dicționar pentru mileniul trei*, în „Tribuna”, anul Serie nouă, XIII, nr. 1-4, ianuarie 2001, p. 32.
- SIMUȚ, Ion, *Un dicționar la jumătatea drumului*, în „Cuvântul”, V (X), nr. 2 (252), februarie 1999.
- SIMUȚ, Ion, *Dicționarul literaturii române. Dicționarul esențial Simion 2012 (scurt elogiu, cu lungi divagații)*, în „Cultura”, nr. 42 (397), 2012, pp. 14-16.
- SIMUȚ, Ion, *Un critic pentru singurătate*, în „Familia”, 24, nr. 8, aug. 1988, p. 7.
- SPIRIDON, Vasile, *Diversitate în unitate*, în „Ateneu”, nr. 2, 1996, pp. 48-56.
- SPIRIDON, Vasile, *Filius Rheni (I)*, în „Convorbiri literare”, nr. 1(301), ianuarie, 2021, pp. 92-97.
- SPIRIDON, Vasile, *Filius Rheni (II)*, în „Convorbiri literare”, nr. 2(302), ianuarie, 2021, pp. 94-96.
- STANOMIR, Ioan, *O galerie cu portrete*, în „Luceafărul”, nr. 5, 1999, p.5.
- ȘERBAN, Geo, *D.S.R discernământ, sânguință, rigoare*, în „Revista 22”, VI, nr. 39, 1995, p. 13.
- ȘTEFĂNESCU, Alex., *Literatura în vreme de ciumă*, în „România literară”, XXVIII, nr. 33, 1996, p. 27.
- ȘTEFĂNESCU, Alex., *Un dicționar așteptat de zece ani*, în „România literară”, XXVIII, nr. 33, 1995, p. 17.
- URIAN, Tudorel, *Aventura DSR – episodul trei*, în „Vatra”, XXIX, nr. 5-6, 2002, pp. 23-27.

- VARTIC, Ion, „*O insula de clujeni-neclujeni la Cluj*”, în „Apostrof”, XXIV, nr. 4. (275), 2013, pp. 68-71.
- VOINESCU, Radu, *Drama unei cărți, tragedia unei culturi*, în „Luceafărul”, nr. 25, 3 iulie 2002, p. 15.
- VONCU, Răzvan, *Poemele lui Mircea Zăciu*, în „Contemporanul – ideea europeană”, XI, nr. 6 (537) serie nouă, 15 februarie 2001, p. 42.

IV. Sitografie

- CĂLIMAN, Călin, „*Gaudeamus igitur*”. *Să ne bucurăm, deci? - cronică de film*, în „Aarc”, disponibil pe <http://aarc.ro/articol/gaudeamus-igitur.-s-ne-bucurm-deci-cronic-de-film>, accesat la data de 10 noiembrie 2020.
- DĂRĂMUȘ, Lucia, *Dicționare misogine și xenofobe?!*, în „EgoPhobia”, anul IV, februarie 2007, e-revistă culturală, disponibil pe <http://www.egophobia.ro/14/critica.html>, accesat la data de 14.02.2021.
- DIMISIANU, Gabriel, *Ceva despre disidență și disidenți*, în „România literară”, anul XL, Nr. 42, 26 octombrie, 2007, disponibil pe http://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/numarul_42_2007_ro, site accesat la data de 03.02.2021.
- DIMISEANU, Gabriel, *Prin teritoriile lui Mircea Zăciu*, în „România literară” nr. 28, 2012, disponibil pe https://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/prin_teritoriile_lui_mircea_zaciu, accesat la data de 12.11.2020.
- MIHEȚ, Marius, *Jurnalul unui mizantrop*, în „România literară” nr. 42, 2020, disponibil pe <https://romania-literara.com/2020/10/jurnalul-unui-mizantrop>, accesat la data de 12.11.2020.
- MIRA, Iosif, *Teatrul de Stat din Oradea – secția română – „Singurătatea trăgătorului la țință” de Vasile Rebreanu și Mircea Zăciu*, în revista „Teatrul”, anul XIX, nr. 6, iunie 1974, disponibil pe http://www.cimec.ro/Teatre/revista/1974/1974_iun.htm, accesat la data de 12.10.2020.
- MUNTEANU, Virgil, *Teatrul Național din Cluj. Singurătatea trăgătorului la țință de Vasile Rebreanu și Mircea Zăciu. Povestea unui ghicitor, și a bogătașul lui furat, și a hoțului păgubitor, și a văduvei de lăudat*, în revista „Teatrul”, anul XIX, nr. 1, ianuarie 1974, disponibil pe http://www.cimec.ro/Teatre/revista/1974/1974_ian.htm, accesat la data de 12.10.2020.
- POP, Ion, *Răspuns unor scrisori neexpediate*, în „Observatorul cultural”, disponibil pe <https://www.observatorcultural.ro/articol/raspuns-unor-scrisori-neexpediate/>, accesat la 10.04.2020.

POPA, Mircea, *Din cursurile profesorului Mircea Zaciu*, în „Apostrof”, anul XXIX, nr. 3 (334), 2018, disponibil pe <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2018/n3/a24/> , accesat la data de 12.01.2020.

RADU, Tania, *Chenzine literare*, disponibil pe <https://revista22.ro/culturală/ce-a-mai-rămas>, accesat la 12.02.2020.

V. Materiale audio

REBREANU, Vasile, ZACIU, Mircea, *Studentii*, Studioul Teritorial Radio Cluj-Napoca, 1972, disponibil pe <https://www.mixcloud.com/xfy1055/vasile-rebreanu-si-mircea-zaciu-studentii-teatru-adaptarea-radiofonica-cornel-pop/> , accesat la data de 12 octombrie 2020.

REBREANU, Vasile, ZACIU, Mircea, *Singurătatea trăgătorului la țintă*, teatru radiofonic, Cluj-Napoca, 1974, disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=rjncTpXr-_k, accesat la data de 12 octombrie 2020.